

מסירות הלל לתורה

הגמי' ביומא. ל"ה ע"כ מספרת: "אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום ויום, היה עושה ומשתכר בטרפעיק (סלע המדינה, חצי דינר); חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס, עלה ונתלה וישב ע"פ ארוכה כדי שישמע דברי אלוקים חיים מפי שמעיה ואבטליון, אמרו: אותו היום ע"ש היה, ותקופת טבת היתה וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר, אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא, הציצו עיניהם וראו דמות אדם בארובה. עלו ומצאו עליו רום שלש אמות שלג, פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה, אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת". הגמי' מביאה זאת כדי לחייב את העני כשעומד לדין בבית דין של מעלה, שחייב כל אדם ללמוד תורה, והמאירי בחידושיהו למסכת כותב: "לעולם יהא אדם שוקד על דלתות התורה וחפץ בלימודה, ולא יורה היתר לעצמו להתנצל בהתרשלותו מתוך עושר ורוב עסקים ולא מתוך עוני וכו'" — וכך פוסק הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ח): "כל איש מישראל חייב בת"ת, בין עני ובין עשיר, בין שלם בגופו ובין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן שתשש כוחו... שנא: והגית בו יומם ולילה".

על גוף מעשה זה ישנן שתי קושיות עקריות: א) מדוע היה עומד השומר וגובה שכר מהלומדים? ב) מדוע טרח כל כך הלל לשמוע דברי אלוקים חיים מפי שמעיה ואבטליון? ולא הסתפק בשמיעת הדברים מפי תלמידים אחרים?

התשובה לשאלה הראשונה פשוטה: או מפני שבתי המדרש היו במקום מרוחק (בשדה), ולכן היו צריכים להעמיד שומר, או מפני שרובן גמליאל הכריז שכל תלמיד שאין תוכו כבור לא יכנס לביהמ"ד והעמידו שומר להשגיח על כך (מהרש"א).

בתשובה לשאלה השנייה יש הרבה מקום לעיון, וכחיוק לשאלה מצינו במקומות רבים בשי"ס שכשתכם היה נעדר מבית המדרש היה שומע את הדברים מפי תלמידים אחרים, כמו מעשה דר' טרפון (פסחים עב) ומעשה בשמעון התימני (ביצה כא), שהיו אנוסים ולא יכלו לבוא לבית המדרש, וגם הלל באותו היום אנוס היה, ולמה מסר את נפשו על כך?

כדי לענות על כך, יש לבאר את לשון הגמי': "כדי שישמע דברי אלוקים חיים" (היה צ"ל בפשטות: כדי שישמע דברי תורה). לכן נראה לומר בזה את דברי הרמב"ם בהקדמתו ל"יד התוקה" בפרטו את שלשלת קבלת התורה ממשו רבינו עד רב אשי חותם התלמוד, כותב בסוף דבריו: "כמו שהעתיקו איש מפי איש משה רבינו מסיני". בדברי הרמב"ם מבואר שאחד התנאים להמנות בין מקבלי התורה, הוא לשמוע הדברים מפי הרב ממש, ואם לא שמע — נמצא שחסר במסורת האמיתית, ויתכן שבוה נפסקת שלשלת הקבלה. הרמב"ם שם מונה ארבעים דורות של מקבלי ומוסרי התורה, ומונה אותם פעמיים, בפעם הראשונה — כסדר הדורות (ממשה רבינו עד רב אשי), ובפעם השנייה — מהסוף להתחלה, ומסיים את דבריו: "נמצא מרב אשי ועד משה רבינו ע"ה ארבעים דורות... נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל", ומה

ראה הרמב"ם לחזור ולשנות פעמיים את סדר הדורות. ומה כוונת הלשון: "נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל"? מה שמשמע מתוך דברי הרמב"ם הוא, שהתורה המסורה בידינו שהיא יסוד הפלפול בהלכה היא התורה שקיבלנו מ"ה' אלוקי ישראל", וכדי שיהיה לדברים תואר של "תורה המסורה" צריך שתגיע "איש מפי איש" עד המקור הראשון, והיא הגבורה.

ואכן, כך מצינו בירושלמי (פסחים פ"ו ה"א): "כל תורה שאין לה בית אב — אינה תורה", ומפרש קרבן העדה שם: תורה שלא קיבלה מרבותיו — אינה תורה ואין לסמוך עליה. וכן בפסחים (ס"ו ע"א) שנתעלמה הלכה מבני בתירה בענין ערב פסח שחל להיות כשבת, וראיתו וסברתו של הלל (מקיש מן ערו בתמיד למועדו בפסח, שדוחה את השבת), נתקבלה רק לאחר שנודע ששימש את שמעיה ואבטליון, ואמר: "כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון".

נמצא שהתנאי שהתורה המסורה תהיה כאילו שמענוה מפי הגבורה — הוא, שתגיע אלינו ע"י מקבלי התורה דור אחר דור, "איש מפי איש", מעכשיו מוכן שסיבת מסירות נפשן של הלל לשמוע הדברים מפי שמעיה ואבטליון ממש; ולא מפי תלמיד אחר, ביון שזוהי דרך קבלת המסורת איש מפי איש, וכך מובן לשון הגמ': "כדי שישמע דברי אלוקים חיים", וכלשון הרמב"ם: "איש מפי איש, נמצא שכולם מפי אלוקי ישראל".

ואמנם, זכה הלל להיות חוליה בשרשרת מקבלי התורה, ויתכן שלולא התאמץ כל-כך לשמוע שמועותיהם של רבותיו מפיהם ממש, לא היה זוכה למדרגה זו — ומפורש בירושלמי שם: "על שלושה דברים עלה הלל, מבבל", ובתוספתא נגעים (פ"א ה"ז): "...זה אחד מהדברים שעליהם עלה הלל מבבל" — כלומר שעלה מבבל לא"י כדי לשמוע את התורה מפי שמעיה ואבטליון ממש. וכך פשט הדברים במקורש"א (ברכות כו:): "והאומר דבר שלא שמע מפי רבו, גורם לשכינה שתסתלק", שגם באופן ששמע הלכה ממאן דהוא בשם רבו לא היה אומרה עד שישמענה מפיו ממש. ולכן הושווה בגמ' הלל לעזרא, שגם עזרא לא עלה עם העולים הראשונים, כי ידע, שהוא חוליה בשרשרת הקבלה, וכל עוד שלא מיצה לגמרי את תורת רבו, לא היה עדיין מושלם; והיה צריך לשמוע עוד תורה מפי רבו ברוך בן נריה, ואכן נאמר בסוכה (כ ע"א): "בתחילה כשנשתכחה תורה מישראל, עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה — עלה הלל הבבלי ויסדה".